

УДК 37.091.12.011.3-051:377+37.015.311

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Фогель Т.М., к. пед. н.,
викладач кафедри теорії і методики
декоративно-прикладного мистецтва та графіки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Соціально-економічні зміни, які відбуваються в Україні на сучасному етапі розвитку, вимагають реформування вищої педагогічної освіти, що, безумовно, впливає на особливості підготовки майбутніх учителів технологій. Саме тому виникає необхідність дослідити професійно-педагогічну структуру особистості майбутнього викладача технологічної та професійної освіти з подальшим обґрунтуванням усіх її компонентів. Професійна підготовка майбутніх викладачів технологічної та професійної освіти передбачає формування педагога, який володіє не лише системою спеціальних професійних знань, а й вирізняється сформованістю професійно важливих компетентностей, відповідним рівнем кваліфікації з урахуванням світових та європейських стандартів якості, зберігаючи при цьому національні здобутки, тобто здатного до продуктивної викладацької діяльності в сучасних умовах.

Ключові слова: технологічна освіта, технологічні уміння, професійно-педагогічна структура особистості, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна майстерність, етноемпатія.

Социально-экономические изменения, которые происходят в Украине на современном этапе развития, требуют реформирования высшего педагогического образования, которое, безусловно, влияет на особенности подготовки будущих учителей технологий. Именно поэтому возникает необходимость исследовать профессионально-педагогическую структуру личности будущего преподавателя технологического и профессионального образования с последующим обоснованием всех ее компонентов. Профессиональная подготовка будущих преподавателей технологического и профессионального образования предусматривает формирование педагога, который обладает не только системой специальных профессиональных знаний, но и выделяется сформированностью профессионально важных компетентностей, соответствующим уровнем квалификации с учетом мировых и европейских стандартов качества, сохраняя при этом национальные ценности, то есть способного к продуктивной преподавательской деятельности в современных условиях.

Ключевые слова: технологическое образование, технологические умения, профессионально-педагогическая структура личности, профессиональная компетентность, педагогические способности, педагогическое мастерство, этноэмпатия.

Fogel T.M. THE PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL STRUCTURE OF THE PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHERS OF THE TECHNOLOGICAL AND VOCATIONAL EDUCATION

Socio-economic changes that occur in Ukraine at the present stage of development require the reform of higher pedagogical education, which certainly influences the specifics of the training of future technology teachers. That is why it becomes necessary to investigate the professional-pedagogical structure of the personality of the future teacher of technological and vocational education with the subsequent justification of all its components. The professional training of future teachers of technological and vocational education provides the formation of a teacher who has not only a system of special professional knowledge but also is distinguished by the formation of professionally important competences, the appropriate level of qualification, taking into account world and European quality values, while preserving national values, that is capable of productive teaching activities in modern conditions.

Key words: technological education, technological skills, professional-pedagogical structure of the individual, professional competence, pedagogical abilities, pedagogical skills, ethno-empathy.

Постановка проблеми. В даний час у нашій країні відбувається глобалізація суспільного розвитку, зближення націй, народів, держав, освітніх систем, відбувається перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, які значною мірою базуються на інтелектуальній власності, знаннях і обумовлюються рівнем

наукового потенціалу країни. Стратегія розвитку сучасного українського суспільства об'єктивно потребує підвищення вимог до освітньої системи та професійної підготовки фахівців високої кваліфікації.

Сучасні соціально-економічні перетворення в Україні, що диктуються євроінтеграційними процесами, торкнулися всіх

ланок суспільного життя й галузі вищої педагогічної освіти, зокрема підготовки майбутніх учителів технологій. Враховуючи це, зростає потреба у конкурентоспроможних, професійно мобільних кадрах у галузі технологічної освіти. Високкокваліфікований учитель технологій – це фахівець, який володіє професійними знаннями, художніми, технічними і технологічними вміннями й навичками.

Отже, одним із завдань реформування змісту освіти й інтеграції до світового й європейського просторів є спрямування навчальних програм на формування професійних якостей студентів та на створення механізму їх реалізації в освіті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі методики навчання в системі професійної підготовки викладача загальнотехнічних дисциплін та методики навчання технологій, вчителя трудового навчання присвячені численні дослідження в галузі дидактики та методики (Ю. Бабанський, В. Краєвський, О. Коберник, М. Корець, В. Сидоренко, Г. Терещук, Д. Тхоржевський та інші).

У цих та інших роботах методична підготовка як частина професійно-педагогічної підготовки викладача розглядається, з одного боку, як сукупність знань і вмінь, що забезпечують оптимальність вибору або розробки методів і засобів навчання, з іншого – процес формування в майбутніх учителів методичних знань та вмінь.

Так, І. Дробишева під методичною підготовкою вчителя розуміє сукупність навчальних предметів, елементів їх змісту та видів навчальної роботи, під час вивчення та виконання яких може бути досягнута мета підготовки.

Т. Бороненко вважає, що методичну підготовку вчителя повинен забезпечити комплекс знань, вмінь і навичок, необхідних для ефективного використання комп'ютера в навчально-виховному процесі й управлінні навчанням.

В. Симоненко та Є. Мурашок методичну підготовку визначають як систему знань, вмінь, навичок, яка дає вчителю можливість заздалегідь проектувати, а потім здійснювати навчальний процес з певного навчального предмета [5].

Постановка завдання. Метою та завданнями статті є розглянути професійно-педагогічну структуру особистості майбутнього викладача технологічної та професійної освіти та обґрунтувати важливість всіх її компонентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес підготовки викладачів технологічного та професійного напрямків

освіти, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток, потребує зростання якості знань, збереження національної культури, докорінного оновлення професійної педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів.

Розвиток сучасної педагогічної школи в Україні – багатогранний процес. Серед важливих позитивних тенденцій розвитку педагогічної школи – курс на демократизацію, диверсифікацію та диференціацію освіти, гуманістичну спрямованість виховання, використання форм і методів навчання, що підвищують активність, самостійність студентів, включення їх у дослідно-експериментальну діяльність.

Значне місце в системі вищої освіти займає Закон «Про вищу освіту», який передбачає вивчення, узагальнення та впровадження оптимального світового досвіду підготовки педагогічних кадрів, що сприятиме інтеграції нашої держави в загальноєвропейський освітній простір згідно з вимогами Болонської декларації.

Професійна підготовка магістрів у вищих педагогічних закладах України спрямована на формування особистості викладача, що залишається головною дійовою особою, покликаною реалізувати її цілі.

Розглядаючи питання формування професійних якостей студентів, доцільним є визначення поняття професійно-педагогічної структури діяльності.

Під структурою розуміють сукупність стійких зв'язків між множиною компонентів об'єкта, що забезпечують його цілісність. Таке визначення структури дозволяє проаналізувати педагогічну діяльність з точки зору її побудови і основних компонентів, що входять в дану структуру.

Аналіз досліджень вчених дозволяє стверджувати, що існують різні підходи до розуміння структури професійної діяльності педагога. Так, наприклад, В. Козаков в організаційно-психологічну структуру педагогічної діяльності включає дві групи елементів: організаційні (суб'єкт, процес, предмет, умови, продукт) і соціально-психологічні (мета, мотив, засоби, спосіб, результат). І. Зязюн з позиції педагогічної майстерності стверджує, що здійснюючи рефлексивне керівництво розвитком учнів, учитель має бути здатним керувати собою і через себе – всіма компонентами педагогічної діяльності (мета, суб'єкт, об'єкт, засоби, результат), тобто виділяє п'ять організаційних компонентів педагогічної діяльності.

Розповсюдженою і загальновизнаною є психологічна структура діяльності педагога, запропонована вченою Н. Кузьміною, де вона виділяє чотири основні компоненти

педагогічної діяльності, які відображають структуру навчально-виховного процесу: конструктивний, організаторський, комунікативний, дослідницький (гностичний). Водночас, на думку вченої, наявність кожного компонента у педагогічній діяльності вимагає від педагога спеціальних знань, умінь і навичок [5].

Отже, професійно-педагогічна структура діяльності викладача включає в собі виконання навчальних, виховних, організаційних та дослідницьких функцій, що сприймаються в єдності. Складним та найбільш суттєвим для викладача є поєднання виховної і навчальної діяльності. Не менш важливою є також дослідницька робота, яка збагачує внутрішній світ, розвиває творчий потенціал, підвищує рівень знань майбутнього викладача.

Для методичної підготовки педагогів характерні тісний функціональний взаємозв'язок і взаємозумовленість загальнокультурної (гуманітарні й соціально-економічні дисципліни), природничо-наукової (математичні і природничо-наукові дисципліни), загальнопрофесійної (психолого-педагогічні, медико-біологічні) та наочної підготовки до професійної діяльності [5].

За таких умов професійна підготовка магістрів технологічної та професійної напрямків освіти набуває особливого значення, оскільки вона передбачає формування особистості майбутнього педагога вищого навчального закладу, який володіє не тільки системою спеціальних технологічних та професійних знань, а й вирізняється сформованістю професійно важливих компетентностей, відповідним рівнем кваліфікації з урахуванням світових і європейських стандартів якості зі збереженням національних здобутків і пріоритетів, а також здатного до плідної викладацької діяльності в сучасних умовах.

Отже, важливими компонентами професійно-педагогічних якостей є професійна компетентність, педагогічні здібності та педагогічна майстерність. Адже навчання, як відзначав В.О. Сухомлинський – це не проста передача інформації, знань, а складні людські взаємини.

У педагогічній науці поняття професійна компетентність розглядається як сукупність знань і умінь, що визначають: результативність праці; обсяг навичок; комбінацію особистісних якостей і властивостей; комплекс знань і професійно значимих особистісних якостей; єдність теоретичної та практичної готовності до праці; здатність здійснювати складні види дій.

Професійна компетентність – це здатність людини вирішувати проблеми у сво-

ій професійній області. За визначенням І.А. Зязюна, педагогічна майстерність – це комплекс якостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога. Її складовими є гуманістичне спрямування, теоретичні знання, педагогічні здібності, педагогічна техніка [1].

Професійна компетентність є одним з основних компонентів професійного становлення викладача. В свою чергу, професійна компетентність викладача – це інтегративне особистісне утворення на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та досвіду індивіда, що зумовлюють готовність викладача до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень його самореалізації [3]. Професійна компетентність викладача не має вузькопрофесійних меж, оскільки від нього вимагається постійне осмислення розмаїття соціальних, психологічних, педагогічних, технологічних та інших проблем, пов'язаних із системою освіти.

Виходячи з вищезазначеного, в основі професійної компетентності майбутніх учителів технологій виділяємо графічно-образну компетентність.

Питання формування графічно-образної компетентності знайшли своє відображення у працях О.К. Артемова, О.Д. Ботвинникова, Г.О. Владимирської, О.М. Колиогорова, Б.Ф. Ломова, І.С. Якиманської та ін.

В самому загальному випадку під графічною компетентністю особистості слід розуміти спеціально структурований набір графічних знань, умінь, навичок, що набуваються у процесі навчання; наявність просторової уяви, просторового технічного мислення. Формування компетентності забезпечує педагогічна система, «яка передбачає системне розв'язування у навчальному процесі проектних завдань діяльності на основі дотримання принципів системності та свідомості» [4, с. 143-146]. Набуття життєво важливих графічно-образних компетентностей дозволяє молоді вільно й правильно орієнтуватися в сучасному інформаційному суспільстві та адекватно реагувати на динаміку змін на конкурентному ринку праці. Здобуття графічних знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої загальної особистої компетентності, сприяє інтелектуальному та культурному розвитку особистості, формуванню здатності адекватно реагувати на запити часу.

Графічно-образні компетентності, набуті в процесі навчання, сприяють:

- постійному вдосконаленню знань, умінь та навичок;

- інтегруванню особистості в суспільстві та збереженню індивідуальності;
- володінню письмовим (знаковим) спілкуванням без бар'єрів;
- вільному розвитку в інформаційному суспільстві;
- вмінню здобувати, аналізувати й систематизувати інформацію;
- проектуванню і корегуванню своєї діяльності;
- генеруванню нових ідей;
- конкурентоспроможності та мобільності на ринку праці [4].

Отже, графічно-образна підготовка вчителя технологій дозволяє визначати рівень інтелектуального розвитку фахівця і входить до структури компетентностей майбутнього вчителя технологій.

Як зазначалося вище, професійно-педагогічна структура особистості майбутнього викладача технологічної та професійної освіти включає в себе комплекс педагогічних здібностей, а саме: академічні, дидактичні, організаторські, комунікативні, експресивні та перцептивні здібності.

Академічні здібності забезпечують швидке і міцне засвоєння нових знань, розвинене логічне мислення, ерудицію педагога.

Дидактичні здібності дають змогу в оптимальній формі навчати, формувати вміння та навички учнів. Вони дозволяють постійно бачити головні положення навчального матеріалу, їх зв'язки з другорядними, обґрунтовувати та ілюструвати думки, знаходити вдалі форми занять. У процесі виховної роботи дидактичні здібності допомагають застосовувати ефективні методи та прийоми, зокрема формування свідомості вихованців.

На ґрунті організаторських здібностей формуються вміння організувати і вести учнів за собою, завойовувати авторитет і з його допомогою впливати на вихованців. Ці здібності мають складну структуру і багато компонентів, проте базовою, за даними досліджень, є здатність наполягати та вимагати.

Комунікативні здібності дозволяють бути вмінням встановлювати довірливі стосунки з вихованцями, викликати в них симпатію, знаходити індивідуальний підхід.

Експресивні здібності – це виразність поведінки і мови, яка допомагає педагогові позитивно впливати на учнів. Вони потрібні у навчанні, вихованні і у виховній роботі.

Перцептивні здібності проявляються в педагогічній уяві, яка дозволяє передбачати поведінку, знання і розвиток вихованців, тобто забезпечує проектувальну діяльність педагога. Проявом перцептивних здібностей є також педагогічна спостережливість

та вміння розподіляти увагу між кількома об'єктами чи подіями.

Креативні здібності дають змогу класифікувати педагогічні явища і розуміти їх закономірності, створювати власні педагогічні концепції, творчо вирішувати різноманітні практичні проблеми виховної роботи, ефективно використовувати методи та прийоми виховання.

Все вищезазване належить до основних педагогічних здібностей. Крім того, успіху навчально-виховної діяльності педагога сприяють також інші здібності, які допомагають установлювати з учнями плідний контакт, здобути авторитет серед них. Це спортивні, артистичні, літературні, музичні, художні, технічні та інші спеціальні здібності, на базі яких у педагога утворюються відповідні вміння.

У процесі підготовки педагогічних кадрів не менш важливим є питання вимог до рис характеру педагога. Згідно зі структурою педагогічної праці найціннішими є риси гуманності, альтруїзму: доброта, співчуття, чесність, щирість, привітність, толерантність, емпатія та етнопатія, під якою ми розуміємо здатність до ціннісного резонансу з почуттями іншої людини – представника певного етносу [2], володіння своїм психічним станом, а також риси, що забезпечують організаторські здібності – вимогливість, енергійність, дисциплінованість, товариськість тощо.

Такі ж риси, як егоцентризм, загострена критичність до людей, агресивність є суттєвими перешкодами на шляху справжнього успіху в педагогічній діяльності [3].

Особливо цінною рисою характеру педагога постає тактовність, яку можна вважати принципово важливою професійною рисою.

Педагогічно доцільні стосунки, взаємини складаються з тим педагогом, для якого основними цінностями є: вихованці, їхня доля та інтереси; наука, яку він представляє, її методи, відкриття; професія, яку він обрав. Тому майбутнього фахівця необхідно вже зараз ретельно готувати до формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії з молоддю. Педагогічні кадри нової генерації покликані поєднувати високий професіоналізм з усвідомленням сучасних потреб.

Отже, у формуванні особистості педагога є два головних аспекти – професійний і культурний. Тому вищий навчальний заклад покликаний давати не тільки знання, а й формувати особистість, індивідуальність, виховувати такого педагога, який, за словами Т.Г. Шевченка, був би апостолом правди і науки та уособленням совісті нації, яка потребує культурного

вчителя. Культурний педагог – це не вірець формально-етикетної шляхетності, а інтелігентна людина за своєю найвищою духовною сутністю із творчим і гуманним способом світобачення і світосприймання. Саме культура є підґрунтям формування особистості вчителя. Отже, особливої актуальності саме сьогодні набуває теза «Від людини освіченої – до людини культурної», що означає відродження національної інтелігенції, створення внутрішніх передумов для розвитку творчої індивідуальності. Тільки в культурному середовищі можуть формуватися спеціалісти, здатні вільно і широко мислити, створювати інтелектуальні цінності, яких завжди потребує суспільство і школа зокрема [1].

Встановлено, що педагогічна культура діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури: моральною, естетичною, розумовою, правовою, політичною, екологічною та іншими, оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, їх складовою і в той же час включає їх у себе.

Висновки з проведеного дослідження. З вищезазначеного випливає, що метою вищої педагогічної школи є формування технологічно освіченого фахівця, який здатен брати активну участь у перетво-

ренні навколишнього світу, здійснювати максимальну реалізацію власних творчих можливостей, нести відповідальність за формування творчого потенціалу нації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : [підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури] / С.С. Вітвицька. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
2. Фогель Т.М. Виховання культури міжетнічних стосунків підлітків у процесі позакласної роботи. : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Фогель Тетяна Миколаївна. – Од. – 2013. – 286 с.
3. Фогель Т.М. Роль особистості педагога у забезпеченні позашкільної освіти як складової системи безперервної освіти України / Т.М. Фогель // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2015. – № 2. – С. 188–194.
4. Фогель Т.М. Формування педагогічної майстерності майбутніх вчителів технологій / Т.М. Фогель // Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Інновації та сучасні технології в системі освіти: внесок Польщі та України» (м. Сандомир, 5–6 травня 2017 року). – Сандомир, Польща – С. 143–146.
5. Ящук С.М. Професійна підготовка викладача загально технічних дисциплін: теоретичний аспект : [навчальний посібник] / С.М. Ящук. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. – 132 с.